

ՆԿԱՐԻՉ ԲՈԳԴՍԵ ՍՆԼԹՆՈՎԸ ՄՈՍԿՈՎՏԵՆ ԶԻՆՆՊԱՆՈՒՄ*

Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև մշակութային կապերի մասին վկայող փաստեր ունենք ժէ դարից սկսած: Հատկապես ուշագորավ է ժէ դարի Մոսկովյան Ռուսաստանում հայ նկարիչների մի ամբողջ խմբի գոյության փաստը: Սակայն տվյալները քիչ են: Այնուամենայնիվ որոշակի է այդ նկարիչներից մեկի՝ Բոգդան Սալթանովի փոր-

տարի շարունակ աշխատում էր Զինապալատում որպես նկարիչ և սրբապատկերագիր:

Ռուսական արվեստի հին շրջանի ուսումնասիրությունները հատուկ տեղ են հատկացնում նրան ռուսական նկարչության պատմության մեջ և խոսում են Սալթանովի մասին որպես ժէ դարի Մոսկովյան խոշորագույն նկարիչ-սրբապատկերագիր:

ԱՍՏՎԱԾԱՄԱՅՐԸ ԵՐԿՈՒ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐԻ ՀԵՏ

(Բ. Սալթանով)

ծունեությունը. նա եղել է պալատական նկարիչ ժէ դարում: Նրա անունը հայտնի դարձավ Ի դարի մասնագետների նեղ շրջանին՝ շնորհիվ Ալեքսանդր Ուպենսկու ուսումնասիրությունների:

Բոգդան Սալթանովը հայ նկարիչ էր, Ռուսաստան եկած Պարսկաստանից և երեսուն

Սալթանովի անունը մոռացված էր բոլորովին և վերստին հայտնի դարձավ, երբ 1907 թվականին Ա. Ի. Ուպենսկին մամուլում հանդես եկավ Սալթանովին նվիրված հոդվածով:

Այն ժամանակվա ռուսական պալատական նկարիչների ազդեցությունը հաճախ շատ դժվար է լինում որոշել, որովհետև նրանցից շատերը ռուսական հպատակություն էին ընդունում, ինչպես նաև՝ ռուսական ուղղա-

* Փաղած Կ. Գրիգորյանի ռուսերեն համանուն աշխատությունից:— ԽՄԲ.

փառ հավատ ու փոխում իրենց նախկին անուն-ազգանունը: Դրանից հետո, նրանք պաշտոնական փաստաթղթերում անվանվում էին վասիլի Իվանով, Իվան Կիրիլով, Իվան Միկոլայև և այլ անուններով: Եվ այսպիսով այդ նկարիչներից շատ-շատերի իսկական ազգությունն ու անունը կորչում էին:

Սալթանովի վերաբերյալ այդ ասել չի կարելի, մի շարք պաշտոնական փաստաթղթերում նա ստորագրած է հայերեն:

Ստույգ հայտնի է հերթ և որտեղ է ծնվել Սալթանովը: Ենթադրաբար կարելի է համարել, որ նա ծնվել է Ժե դարի 20—30-ական թվականներին Պարսկաստանի Սպահան քաղաքում: Դժվար է գուշակել այն պատճառը, որ ստիպել է նրան թողնել հայրենի անկյունը և թափառելով հասնել մինչև Ռուսաստանի սիրտը և իր բախտը փորձել ռուսաց ցարի պալատում: Բավական է հիշել միայն, որ պարսկական ստրկական լծի տակ ինչպես էր տառապում հայ ժողովուրդը Ժե դարում:

Սալթանովը Ռուսաստան եկավ արդեն որպես հմուտ նկարիչ: Նա գրագետ մարդ էր, ազատ գրում-կարդում էր հայերեն. մի բան, որ հիմք է տալիս ենթադրելու, որ սովորել է հայկական վանքերից մեկում, որոնք այն ժամանակ մշակույթի և լուսավորության յուրօրինակ կենտրոններ էին: Սալթանովը եկած էր Սպահան քաղաքից, որտեղ մանրանկարիչ-կենդանագիրների դպրոցը լայն հռչակ ուներ: Այդ դպրոցի նկարիչների աշխատանքի նմուշները պահպանված են և քիչ չեն: Մինչև օրս աչքի է ընկնում նոր-Ջուղայի նկարչությունը եկեղեցում: Առաքել Դավթիսեցու վկայությամբ, մեծ փառք էր վայելում այդ դպրոցի նկարիչ Մինասը: Նա նկարազարդում էր հարուստ հայերի տները: Հիմք կա ենթադրելու, որ նա մասնակցել է նաև եկեղեցիների նկարազարդմանը: Զուգադում եղել են նաև մանրանկարիչներ: Առանձնապես պետք է նշել Հակոբ Զուղայեցուն, որից մեզ է հասել մի քանի ձեռագիր:

Իրավիճակը չի փոխվել, որ Սալթանովը պատկանել է այդ հայ նկարիչների շարքին: Դժբախտաբար նրա մանրանկարչական աշխատանքներից ոչ մեկը մինչև օրս հայտնաբերված չէ, սակայն փաստաթղթերից հայտնի է, որ նա զբաղվում էր ոչ միայն նկարչությամբ, այլ հմուտ էր նաև գրքեր դարձրելու արվեստի մեջ, եղել է մանրանկարիչ:

Այն ժամանակվա Մոսկվայի թագավորական Զինապալատը հսկայական մի արվեստանոց էր, որտեղ կենտրոնացված էր ոչ միայն զինագործությունը, այլ նաև նկարչության, սրբապատկերանկարչության, դրոշների, գրքերի, հրովարտականների զարդարման աշխատանքը: Նույն տեղում տեղավորված էին նաև դարբնոցը, հյուրանոցը, կառնոցը և այլ արհեստանոցներ:

Սալթանովը արքունիքից ստանում էր բարձր ուժիկ: Նա Մոսկովյան ազնվականի կոչում ուներ: Նա եղել է հիանալի նկարիչ և կատարել է միշտ ամենապատասխանատու պատվերներ, ռուսաց ցարի պալատի և եկեղեցիների համար:

Պահպանվել է Սալթանովի ստեղծագործությունների մի ընդարձակ ցուցակ, որտեղ նշվում են աշխատության տեսակը, տարեհիշվել և ավարտման ամսաթիվը: Այդ ցուցակը շատ կարևոր է մեզ համար, քանի որ Սալթանովի աշխատանքների մեծ մասը անհետ կորել է: Զեռագրերում Սալթանովը կոչվում է սրբապատկերների նկարիչ: Ուրեմն բազմապիսի աշխատանքների մեջ գերակշռում էին սրբապատկերները: Նրա սրբապատկերներից շատերը պահպանվել են և այժմ գտնվում են Մոսկվայի Կրեմլի պալատի խաչելության եկեղեցում, ինչպես օրինակ Կենարար խաչի պատկերը, Տիրոջ համբարձումը, Աստվածամայրը երկու հրեշտակների հետ, Հովհաննես ավետարանիչ և Աստվածամայրը:

Զինապալատում Սալթանովը աշխատել է երկար ժամանակ՝ ավելի քան 35 տարի: 1702 թվականից սկսյալ փաստաթղթերում այլևս չի հիշատակվում Սալթանովի անունը: Թե ի՞նչ է պատահել նրան, որտեղ և ի՞նչ պարագաներում անցկացրել է իր կյանքի վերջին տարիները, այդ հայտնի չէ:

Ժե դարի ռուսական սրբապատկերանկարչության ընդհանուր ֆոնի վրա Սալթանովի նկարները աչքի են ընկնում յուրահատուկ ոճով և կերպարներով:

Ա. Ի. Ուսպենսկին գրում է. «Սալթանովը հսկայական օգուտ բերեց ռուսական արվեստին նրանով, որ նրա մեջ մտցրեց նոր, կենարար, թարմ շունչ: Նա բոլորից շատ և բոլորից երկար աշխատեց Զինապալատում և բազմաթիվ ռուս մարդկանց սովորեցրեց նկարչություն: Եղլ է ժամանակ, երբ մեր ռուսական պալատներում, ի թիվս այլ թանկագին զարդերի, կային նաև Սալթանովի նկարները»¹:

¹ Ուսպենսկի, «Բառարան», էջ 245:

